

YEDİKITA

AYLIK TARİH VE KÜLTÜR DERGİSİ
AĞUSTOS 2021 - SAYI 156

YAYINCI
ÇAMLICA BASIM YAYIN VE TİC. A.Ş.

Adına İmtiyaz Sahibi AHMET TEMİZ
Yayın Yönetmeni (Sorumlu) KEMAL ERKAN
Yayın Editörü VEYSEL SEKMEN
Editörler R. KEMAL SUBAŞI
EMRE BOYACI
Dijital İçerik Editörü TUNAHAN KANICI
Yayın Danışmanları SELMAN SOYDEMİR
İBRAHİM COŞKUN
Tasarım SÜLEYMAN KÖKLÜ
Kurumsal İletişim İSMAIL GÜR - KEMAL AYDIN
MURAT SAFRAN
Web AURORA BİLİŞİM
Hukuk Müşaviri Av. ALİ ÇAVUŞOĞLU

KÜTÜPHANE VE ARŞİV

Çamlıca Araştırma Kütüphanesi
www.camlicallibrary.org

YÖNETİM YERİ

Çamlıca Basım Yayın ve Tic. A.Ş.
Bağlar Mah. Mimar Sinan Cad. No 54
Güneşli - Bağcılar / İSTANBUL
Sertifika No 46592

REKLAM

HÜSEYİN GÜNEY
huseyin.guney@camlicabasim.com

BASKI

Çamlıca Basım Yayın

YAYIN SÜRESİ-TÜRÜ

Aylık-Yerel Süreli
ISSN 1308-5379

DOĞU AVRUPA BAYİİ

ENDER GMBH, Melatener Weg 18 - 50825 KÖLN
Tel. +49 221 690 58 90
abone@camlicakitap.de

BATI AVRUPA BAYİİ

Çamlıca Kitap B.V. Bemmelseweg 67 6662 PE Elst-GLD
Holland info@camlicakitap.nl / www.camlicakitap.nl

YEDİKITA Dergisi'nin bütün yayın hakkı, Çamlıca Basım Yayın ve Tic. A.Ş.'ye aittir. Dergiye gönderilen yazılar, yayımlansın yahut yayımlanmasın iade edilmez. Dergimiz yazılar üzerinde gerekli müdahaleyi yapma hakkına sahiptir. Dergide çıkan yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir. Dergide yayınlanan yazı ve reklamların her türlü sorumluluğu yazarlarına ve sahiplerine aittir.

İRTİBAT VE ABONE

0850 811 9 811
abonemerkezi@camlicabasim.com
Yazı İşleri (0212) 657 88 00 - 7103
WhatsApp Hattı 0530 285 38 04

ÇAMLICA BASIM YAYIN VE TİC. A.Ş.

Ziraat Bank IBAN TR81 0001 0021 0550 7231 7750 02
Akbank IBAN TR60 0004 6011 9388 8000 0135 38

yedikita.com.tr editor@yedikita.com.tr

f / yedikitadergisi

Yedikitadan...

B

alkanlar, Rumeli'dir. Yani Anadolu'dur aslında. Tarih boyunca bu toprakların bir bütün olarak anılması, anlatılması bu yüzdendir.

Kültüründen mimarisine, hayat tarzından hayata bakışına, ila-yı kelimetullah uğrunda verdiği nice

bin şehitten, müdafaa ettiği onlarca kalesine kadar Osmanlı'nın "kendi" olan bu topraklar, 19. asırdan 20. asra geçerken çok büyük sıkıntılarla yüzleşmek zorunda kaldı. Önce 93 Harbi ve akabinde iki büyük Balkan Savaşı neticesinde sınırlarımız, Tuna ve Adriyatik kıyılarından Meriç Nehri'ne kadar çekildi. Sonrasında yaşananlar, müstakil bir konu...

500 yıllık vatan toprakları birer birer elden çıkarken, Rumeli'deki son savunmamızı, 1912'de Arnavutluk'un tarihî şehri İşkodra'da yapmıştık. Fatih Sultan Mehmed'in fethedip "Şahin Yuvası" ismini verdiği İşkodra Kalesi'nde Hasan Rıza Paşa, şiddetli ablukaya, dahilî ve haricî menşeli onca entrikaya rağmen, şehit düşmek pahasına şahinler gibi destansı bir mücadele vermişti.

Hasan Rıza Paşa; azmi, gayreti, sebatı ve kararlılığıyla tam bir kumandandı. İttihad ve Terakkî hükümetinin vurdumduymaz tavırları yüzünden civardaki kaleler teker teker düşüyorken o, emrindeki bir avuç askerle, ecdadın nice canlar pahasına fethettiği

İşkodra'yı teslim etmemek için var gücüyle direniyordu.

Bugün, onun kahramanca müdafaaasının üzerinden bir asırdan fazla zaman geçti. Bu ay, pek çoğumuzun haberdar olmadığı yigit kumandanın şanlı savunmasını ve şehadetini kapağımıza taşıdık.

Bu vesileyle Hicrî yeni yılınızı tebrik eder, istifadeli okumalar dileriz...



içinde

AĞUSTOS 2027
sayı

156



28-41

RUMELİ'DE SON SAVUNMA İŞKODRA

KAYIHAN ÇAĞLAR



ekiler



6

AYIN GÜNÜ

MEHMED ŞEVKİ



8

RESİMLİ TARİH

AHMET APAYDIN



10

YAZIHANE

**PADIŞAHIN
KAHRAMAN**

**ARNAVUTLARA
NASİHATİ:
BÖLÜNMEYİN!**



14

İFO

YİĞİTLERİN YOLDAŞI

KALKAN

KAYIHAN ÇAĞLAR



20

**ADALETİN AYDINLIĞINDA
AHLÂK-I ALÂÎ**

AHMED PAK



42

TARİH AMBARI

MUSTAFA DEDELER

44

**GAYRET-İ DİNİYE
BUNA NASIL
TAHAMMÜL EDER?**

ARİF ZİYA ARDIÇ

51

BERCESTE

52

**ZARAFET
MEDENİYETİNDEN
NEZİH HAYAT
DÜSTURLARI**

R. KEMAL SUBAŞI

60

**İSİMDEN
MÜSEMMA**

MEHMED BAĞ

62

**ÂLİM VE İLİM
YUVASI SEMERKANT**

DOÇ. DR. BAYRAM ARIF KÖSE

72

**TARİHTEKİLER
ŞİFA VE BEREKET AŞI
AŞURE**

EMRE BOYACI

76

**TESTGÂH
DESTANLAR**

AHMET SARBAY

78

BULMACA

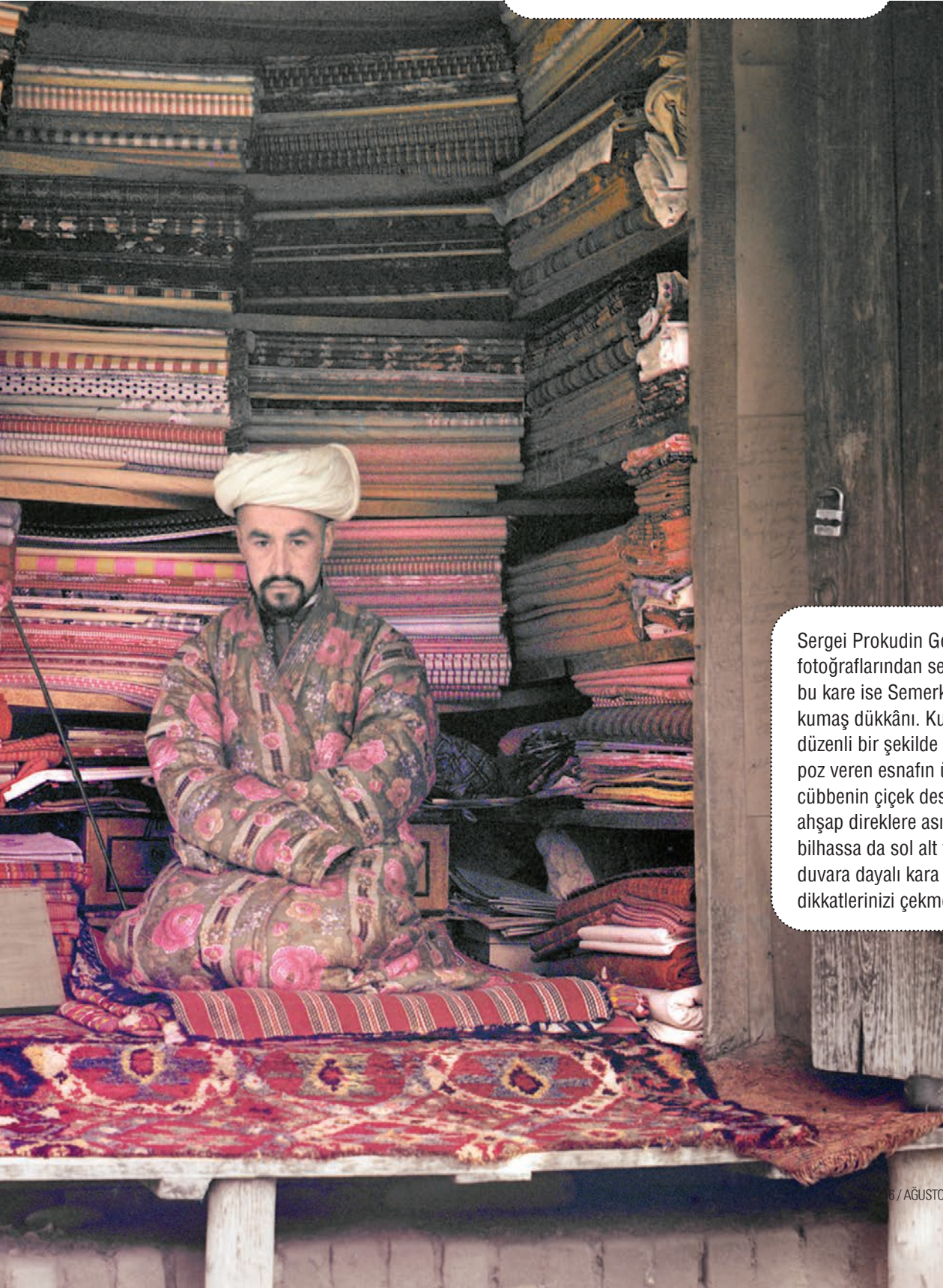
SELMAN ASLAN

Orta Asya'nın en mühim kültür merkezlerinden Özbekistan, Timur Devleti devrinden itibaren gelişen, bünyesinde sayısız tarihî eseri barındıran Semerkant, Buhara, Hive gibi şehirlerden oluşuyordu. Rus fotoğrafçı, bu farklı dünyanın atmosferinden epey etkilenmiş olacak ki, sokaklarında dolaştığı şehirleri görüntülemek için Alman yapımı fotoğraf makinesinin deklanşörüne yüzlerce kez bastı.

SİYAH BEYAZ ZAMANDAN RENKLİ KARELER

Rus fotoğrafçı Sergei Prokudin, 1907 yılının Ocak ayında, nadir gerçekleşen bir güneş tutulmasını gözlemlemek ve fotoğraflamak için bir süredir işgal altında tuttıkları Özbekistan'a doğru yola çıktı. Varış noktasına ulaştı, gerekli düzeneği kurdu. Ancak tam tutulmanın yaşandığı esnada, gökyüzünü kaplayan bulutlar sebebiyle hayal kırıklığına uğradı. Bu talihsizliğe rağmen meşhur fotoğrafçı, çıktığı seferden eli boş dönmeyecek, belki de güneş tutulmasından çok daha güzel bir iş başarmış olacaktı.

Bu fotoğrafların en mühim özelliği, renkli olmalarıydı. İnternette bolca bulabileceğiniz bu fotoğraflar arasında dolaşırken sanki 20 yıl öncesinin Özbekistan'ına gitmişsiniz gibi hissedebilirsiniz. Ancak unutmayınız, bu kareler gerçekte yaklaşık 110 yıl önce çekildi.



Sergei Prokudin Gorsky'nin fotoğraflarından seçtiğimiz bu kare ise Semerkant'ta bir kumaş dükkânı. Kumaşların düzenli bir şekilde dizilişine, poz veren esnafın üzerindeki cübbenin çiçek desenlerine, ahşap direklere asılı kilitlere, bilhassa da sol alt tarafta duvara dayalı kara lastiklere dikkatlerinizi çekmek isteriz.

PADİŞAHIN KAHRAMAN ARNAVUTLARA NASİHATİ: BÖLÜNMEYİN!

Sultan İkinci Abdülhamid-1880

Yazhane

*Arnavutluk'u Osmanlı
Devleti'nden koparmak
maksadıyla "Tevhîd-i İdâre"
(yönetimde birlik) adıyla yeni
bir devlet kurma çalışmaları
yapıldığının haber alınması
üzerine, Arnavutluk
ahalisine hitaben Sultan
İkinci Abdülhamid Han,
bazı tembih ve nasihatlerde
bulunmuştur...*

Ey güzel ahlâkıyla, iyi niyetiyle, hamiyetiyle, gayret, şecaat ve kuvvetiyle üstün ve meşhur olan Arnavutluk ahalisi! Önce hepinize hususî selamımı gönderiyor, Allah'ın rızasına mazhar olmanıza sebep olacak ve sahip olduğunuz şeref ve meziyetinizi her türlü sekte ve halelden koruyup muhafaza ederek, kıyamet gününe kadar adınızı yaşatacak ve şanınızı yüceltecek olan hikmetli nasihatleri, dikkat ve gayret kulağınıza aktarıyorum.

Arnavutluk bölgelerinin bir idare altına alınarak müstakil bir şekilde, hepsi bir vilayet itibar olunup, "Tevhîd-i İdâre" namıyla yeni bir hükümet teşkilini, Arnavutların istediklerine dair şu aralık bir rivayet dolaşüyor. Bu rivayet kulağıma geldiğinde, bütün Arnavutluk halkının böyle bir arzuda birleştikleri konusunda kalbimiz mutmain olamadı. Çünkü bu Tevhîd-i İdâre'nin manasının ne olduğunu, aşağıda tafsilatlı olarak anlatılacak olan mahzurlarını ve tehlikelerini düşünen Arnavutlar, hiçbir zaman böyle fasit, tehlikeli ve geçersiz bir fikir ve niyette elbette bulunamazlar. Bu niyette bulunanlar varsa, onları en büyük düşmanları bilirler. Tevhîd-i İdâre'nin manası genişse de bu mananın hulasası ve neticesi, meselâ Manastır, Kosova, Yanya ve İşkodra vilayetlerini onlara bağlı sancaklarla beraber ayırıp bir vilayet şekline koymak ve Osmanlı'nın diğer eyaletlerinde yürürlükte olan şer'î usûl ve nizama

aykırı olan hastalıklı bir idare tesis etmek demek değil midir?

Tahriklere Kapılmayınız!

Bu tür sağlıksız düşüncede bulunan beş-on müfsidin şu gayrimeşru teşebbüste bulunmaları hangi maksada dayanır bilmiyorsunuz.

Arnavutluk, kara

tarafından Avusturya ve Yunanistan; deniz tarafından da İtalya devleti ile kuşatılmıştır. Beş-on müfsit, yabancılar tarafından yapılan kışkırtmalarla gayrimeşru çıkar sağlamaya yönelik vaatlere, teşviklere ve tahriklere aldanıp bu vilayetleri Osmanlı'dan ayırmak, kısa bir müddet sonra da âdetleri âdetlerimize, usulleri usullerimize ve tabiatları tabiatlarımıza zerre kadar uymayan hükümetlere yutturmak niyetindedirler.

Tepedelenli Ali Paşa'nın başına buyruk idaresinin, kısa zaman içinde meydana gelen vahametiyle sabit olmadı mı ki içinde birçok Müslüman ahali sâkin olan Eğriboz ve Mora ile civarı, Rumların eline geçip bir Yunan Devleti meydana geldi. Fasit bir düşünce olan Tevhîd-i İdâre düşüncesi değil midir ki Kırımlıları, Osmanlı Devleti'nden, Dağıstan halkını da yine tâbi olduğu devletten ayırıp, yabancılar için yutulacak lokma hâline getirdi. Bu açgözlü ve gayrimeşru istifadelere aşırı düşkün olan kötü niyetli



fesatçıların düşünceleri de bu doğrultudadır. Bunlar, gayrimeşru ve mantıksız sebeplerle, buraları Osmanlı idaresinden ayırıp şahsî menfaatleri için din, devlet ve vatanlarına hıyanet etmektedirler. Böyle bir desise ve aldatma destek görmedikçe, bu müfsitlerin şu fikirleri neticesiz kalır. Çünkü bir çobanın himaye ve koruması altında bulunan bir sürüden birkaç koyun ayrılınca, bunlar elbette kurtlara yem olur. Bir mesel daha hatıra geliyor ki; yaş olsun kuru olsun iki üç ince değneği bir araya getirip bir hareket ile kırmak mümkündür; fakat yirmi-otuz kadar değneği bir yere getirerek, hepsini birden tek hareket ile kırmak imkânsız değil midir?

Ayrılıkta Azap, Birlikte Rahmet Vardır

Osmanlı Devleti bu yerleri, dereler almayacak kanlar dökerek, nice nice müşkülâtle fethetmeye muvaffak olduğundan, bu vilayetlerin yabancıların eline geçmesini nasıl destekleyip kolaylaştırabilir? Haiz olduğum büyük hilafet makamı münasebetiyle,

//
Bunlar, gayrimeşru ve mantıksız sebeplerle, buraları Osmanlı idaresinden ayırıp şahsî menfaatleri için din, devlet ve vatanlarına hıyanet etmektedirler...



rahat ve huzuruza herhangi bir zarar ve noksanlık gelmemesi için uykumu, rahatımı ve nefsimi hoş gelen şeylerin tamamını terk ettiğim, teslim olunan hakikatlerdendir. Hal böyleyken evladımın bir kısmı olan Arnavutları, babalık şefkatimden nasıl uzaklaştırabilirim? Bu fasit fikirde bulunan beş-on vatan haininin telkin ve ifsatlarına kulak verilip itibar edilmesin ki, bunlar mel'unca, hem nefislerine ve hem de devletleriyle birlikte necip bir kavme zulmetmek düşünce ve niyetinde bulduklarından, sizi o tür fesatçılara meyletmekten "Velâ terkenû ile'llezîne zalemû fetemessekümü'n-nâr" âyet-i celilesiyle men eder ve sakındırırım.

Tekrar ederim ki, şu fasit düşüncede bulunanlar beş-on kişiden ibarettir. Yoksa bütün Arnavutluk halkı, içinde buldukları idareden memnun ve müteşekkirdirler; öyle kendi başlarına olacak şekilde idare değişikliği istemezler. Sadakatleri gereği, bağlı oldukları devletin münasip gördüğü idare ve muameleden hoşnutlardır. Geçenlerde sizlerden bazılarınızın mühürleriyle aldığım hususî arizada da "Biz, devletimizin idaresinden her şekilde hoşnut ve razıyız. Bu düşüncede bulunanlar beş-on müfsitten ibarettir." diye açıkça yazılı olmasıyla da sabittir ki bu müfsitler, Devlet-i Aliyye'nin böyle sıkıntılı bir zamanında fenalık çıkarıp da devletlerini ve vatanlarını tehlikeye koymak istiyorlar. Bu tip adamları yalnız devletleri değil, sizlerin de -sadakatiniz gereği- lanetleyeceğinin muhakkaktır.

Mesele, Bütün Vatanın Müdafaasıdır

Bazı rivayetlere göre “Tevhîd-i İdâre” düşüncesinde bulunan habisler, güya “Osmanlı Devleti, memleketi parça parça feda ediyor; Arnavutluk’u da verecek. Böyle bir hâle düşmemek için geliniz tevhd-i idâre edelim; vatanımızı düşmanlardan muhafaza edelim; kanunları ve nizamları kaldırıp her meselemizi şeriatı göre halledelim...” diyerek, böylece birtakım hile ve tuzak ortaya atıp ahaliyi aldatmaya çalışıyorlarmış. Dikkat nazarıyla bakınız ki; bu sözler şeytanlık değil midir? Saltanat-ı Seniyye, mukaddes haklarına zerre kadar hâle gelmemesi ve bir karış yer vermemek için Sırbistan, Karadağ ve Romanya hükümetleriyle ve Rusya’yla ne kadar savaş yaptı ve masrafa girdi.

...Hâlâ görülüyor mu ki; Berlin Kongresi felaketinin sebep olduğu Yunan hududunun düzeltilmesi meselesinde Saltanat-ı Seniyye, ehven-i şerri (kötünün iyisini) tercih maksadıyla ne kadar çalışıyor. Elinden gelse ve devletler, Saltanat-ı Seniyye’yi yalnızca Yunan ile uğraşmayı bırakıp da “Varın kozunuzu paylaşın, biz size ‘yer verin’ diye ısrar etmekten vazgeçtik; yer verip vermemek size kalmıştır.” demiş olsalar ve işe karışmasalar, acaba Yunan’a bir karış yer vermek mümkün müdür?..

Bosna’yı Avusturya’nın istilası da yine Berlin Kongresi’nde bulunan devletlerin kararına dayanmıyor mu? Öyle olduğu halde bile Saltanat-ı Seniyye bu belanın defedilmesine ne kadar zamanlar uğraştı. Nihayet, bu işgalin geçici olduğundan bahisle, Avusturya’ya harp ilân olunmaması hakkında devletler tarafından

nasihat yollu yapılan tehditler, Saltanat-ı Seniyye’yi, Avusturya ile uğraşmaktan men etti. Yoksa savaştan yeni kurtulmuş ve birçok felaketlere uğramış iken, yine “ne olursa olsun” deyip savaş ilân etmeyi bile göze almış idi.

Müfsitlerin Sözlerine İtibar Etmeyiniz

Yukarıda beyan olunduğu gibi, “Tevhîd-i İdâre” düşüncesinde bulunan müfsitlerin, ahmak aldatan hilelerine gelince; “Biz her işimizi şeriat vasıtasıyla göreceğiz!” diyorlarmış. Bu vilayetlerde, bağlı sancaklarda ve kazalarda, -nahiyelere varıncaya kadar- nâipler ve müftüler, Saltanat-ı Seniyye tarafından tayin olunmuyor mu? Şeriat mahkemelerine müracaat ediyorlar da engel mi olunuyor? Müftülerden fetva istiyorlar da vermiyorlar mı? Nâipler veyahut müftülerden, yolsuz harekette bulunanlar varsa, ahali tarafından şikâyet olunduğu zaman azil ile yerlerine diğer münasipleri tayin olunmuyor mu?

Hasım taraflar “Biz davamızı şer’an gördürmek istiyoruz!” diyorlar da hükümet tarafından “Hayır, Nizamiye Mahkemesi’ne müracaat olunmalıdır!” cevabı mı veriliyor? Yine bu müfsitlere göre, başıbozuk askeriyeye, vatanın muhafazası mümkün müdür? Eğitilmiş olmayan derme çatma askerle, düşmanın muntazam kuvvetine mukavemetin imkânsız olduğu, Bosnalıların bir yayılım ateş karşısında Avusturya askerinden yüz döndürmeleriyile sabit olmadı mı? Bir de bu müfsitlere denilmiş olsa ki: “Sırbistan ve Karadağ ile savaşa tutuştığımız zaman niçin gelip devlet askeriyeye birlikte muharebe etmediniz? İçinizden bazıları kumandanlara gelip, muharebe edeceğimiz diyerek müracaatlarında, hüsn-i kabule mazhar oldukları ve ellerine hayliden hayli yeni ve güzel silahlar verildiği hâlde, onların, bazı itaatkâr köyleri yağmalayıp, ellerinde bulunan devlete ait silahları gasp ederek savuştukları unutuldu mu?”

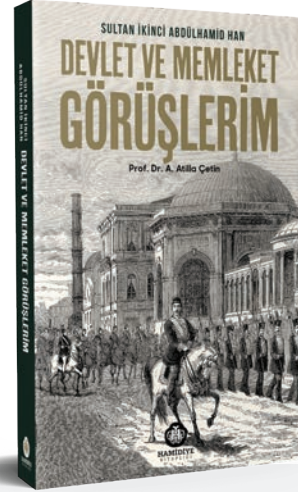
İşte bu kadar haller ve misaller ile bunların sözlerine nasıl aldanırsınız? Bu kadar sıkıntılar arasında, tâbi olduğunuz devlete zarar vermeye

çalışan ve vatanınızı tehlikeye atmak isteyen vatan hainlerinin ve menfaatperestlerin ellerinden kurtulmaya çalışmamak, akıl ve hikmetle bağdaşır mı? Bu tür hain ve müfsitleri, kendi ellerinizle yakalayıp hükümete teslim etmenizi ve halifenize her veçhile itaat etmenizi size emir ve tembih ederim. Eğer biz bunlara mukavemet edemeyiz diyecek olursanız; işte sırf vatanınızın tehlikeden korunması, bunların şer ve hilelerinden muhafazası için askerlerimi o tarafa sevk ettim. Onlardan bu hususta her türlü yardımı alıp, kendilerinden dostluk göreceğinize asla şüphe yoktur...

Ülkemin tamamının güzel idaresi ve bütün imar faaliyetleri için gerekli iyileştirmeler yapılmakta olduğundan, bu iyileştirmelerden sizin de tamamıyla hissedar olacağınız ve öteden beri yürürlükte olduğu gibi, içinizde sadakat, istikamet ve basiret ile vasıflanmış bulunanların liyakat ve ehliyet derecelerine göre uygun hizmetlerde kullanılacakları ve bizzat merhamete, şefkate ve

mükâfata nail olacakları açıktır. Bütün bunları dikkate alarak, dakika geçirmeksizin bu gibi fasit düşünceli hain ve şerirleri ellerinizle tutup hükümete teslim etmeniz emrini tekrar eder, bu şekilde dünya ve ahirette saadet, huzur ve rahata nail olacağınızı temin ve ihtar eylerim. ■■

Kaynak: Sultan İkinci Abdülhamid Han, Devlet ve Memleket Görüşlerim, Hamidiye Kitaplığı, İstanbul 2021.



ZEKÂ SAVUNMASI

Rey şehrinin hükümdarı Fahrüddeve vefat ettikten sonra geride bıraktığı oğlu, çok küçüktü. Çocuğa Mecdüddevle diye unvan verdiler. Fakat çok küçük olduğu için, devlet idaresini soylu bir aileden gelen, iffetli ve dindarlığıyla meşhur annesi, eline aldı.

Mecdüddevle büyüye bile söz dinlemez, başına buyruk bir genç olmuş; yaşantısı sebebiyle padişahlığa layık görülmemiştir. Bunun üzerine annesi, devleti yönetmeye devam etti. Böylece otuz dokuz yıl hüküm sürdü.

Günün birinde Gazneli Sultan Mahmud, kadına elçiyle şöyle bir haber gönderdi: “Benim adıma hutbe okutup para bastırmalı, benim devletime tabi olmalısınız. Yoksa üzerinize sefer ederim!”

Elçi gelip de Gazneli Mahmud’un bu sözlerini iletince, yaşlı kadın dedi ki:

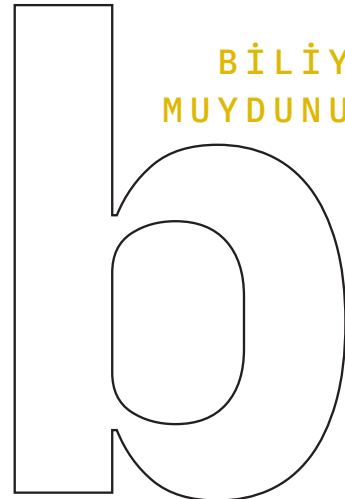
“Sultan Mahmud’a de ki; kocam Fahrüddeve yaşadığı sürece ben, onun Rey’i ele geçireceğinden endişeleniyordum. Lâkin kocam öldükten sonra böyle bir endişem kalmamıştı. Kendi kendime şöyle diyordum: ‘Sultan Mahmud akıllı bir hükümdardır. Bir kadınla er meydanında savaşılmayacağını, aslanın hem dişi hem de erkek olduğunu gayet iyi bilir. Ha, eğer gelirse kaçmayacağımı ve sonuna kadar savaşacağımı, Allahü Teâlâ bilir. Böyle bir savaşın sonunda iki ihtimal vardır. Bunlardan birincisi, benim zafer kazanmam, ikincisi ise yenilmemdir. Eğer zafer kazanıp ona galip gelirim, bütün dünyaya ‘Sultan Mahmud’u yendim.’ diye haberciler salarım. Benim için bundan daha büyük bir övünç kaynağı olmaz. Her yerde ‘Bir kadın, Sultan Mahmud’u yenmiş!’ diye haberler dolaşmaya başlar. İtibarı iki paralık olur. Yok, eğer o galip gelir de beni bozguna uğratırsa, neyle övünecek hiç düşünmüş mü? ‘Bir kadını yendim.’ diye övünüp böbürlenecek mi? Ne onun için methiyeler düzecek şairler olacak ne de namını her yerde yürüten dalkavuklar.”

Rey sultanının söylediklerini, Sultan Mahmud’a ulaştırırlar. Sultan Mahmud, ömrü boyunca Rey şehrine ilişmez.



**Fransız matematikçi
Blaise Pascal’ın
(1623-1662),
hesap makinasını
aslında bir
vergi tahsildarı
olan babasına
yardım etmek
için 1645 yılında
icat ettiğini;
dişlilerden oluşan
ayrıntılı bir
sisteme dayanan
aletin üretiminin
çok zaman alması
ve maliyetli
olması sebebiyle
ömrü boyunca
sadece elli
hesap makinası
yapabildiğini...**

**BİLİYOR
MUYDUNUZ?**



SÖZLERİN ASILLARI

SUYU ISINMAK

(Bulunduğu mevkiden yahut isten uzaklaştırılması yakın olmak...)

Bu tabir, vefat eden kimsenin defnedilmeden önce yıkanmasıyla alâkalıdır. Öldükten sonra insanlar yıkanır, kefenlenir, cenaze namazı kılınır, kabre konulur. Bu teçhiz ve tekfin işleminin en başında, ölüyü yıkamak için su ısıtılır. Su ısıtılması, halk arasında zamanla kişinin bulunduğu mevkiden yahut isten uzaklaş(tırıl)ması manasında mecazen kullanılır olmuştur.

"GENÇLİĞİMİN HATALARINI UNUTUP KILICINI KUŞANASIN!"

Türk ordusu Otlukbeli'nde harp nizamı almıştır. Fatih Sultan Mehmed Han, yanında duran Gedik Ahmed Paşa'ya emir verir:

"Paşa, orduyu teftiş et, biraz sonra cenk başlayacak."

Gedik Ahmed Paşa, savaş düzeni almış birlikleri, son bir defa tek tek kontrol ederken Şehzade Bayezid'in komutasına verilen birlikleri intizamsız görür. Kendisini şiddetli bir lisanla ikaz eder. Bu duruma canı sıkılan şehzade sinirlenerek "Günün birinde padişah olursam, bunu burnundan getiririm!" diye paşayı tehdit eder.

Sultanın emrindeki paşanın cevabı, bir komutan edasındadır:

"Eğer o gün gelirse, ben de bu kılıcı sizin hizmetinizde kuşanmam!"

Aradan yıllar geçer ve Fatih Sultan Mehmed Han vefat edince, yerine Şehzade Bayezid tahta çıkar. O sırada Gedik Ahmet Paşa, Otranto'dan dönmektedir. Paşa, sefer dönüşü yeni hünkârın huzuruna girerken kılıcını beline değil, atının terkisine asar ve dışarıda bırakır. Onun belinde kılıcını göremeyen Sultan Bayezid derhal hadiseyi hatırlar ve "Paşa!" der. "Sen duyduğunu unutmuyor, pek eski şeyleri hatırlıyorsun. İsterim ki gençliğimin hatalarını unutup kılıcını kuşanasın ve sonra da onu düşmanlarımıza karşı kullanasın."

AKILLI ÇOCUK

Arab edebiyatçısı Asmaî (rah.) şöyle anlatır:

Fesahat ve belagatiyle dikkatimi çeken bir çocuğa:

"Ahmak olmakla beraber yüz dirheme sahip olmak ister misin?" diye sordum.

"Hayır!" dedi.

"Neden istemezsin?" diye sordum. Şu cevabı verdi:

"Ahmaklık, bana bir hata işletir, elimdeki paraları da kaybederim. Elimde sadece ahmaklık kalır, ondan korkarım."



جَاهُ اَيْلِرْ كَلْنِ فَضِيلَتِ جَاهِلِه

Câh ile gelmez fazîlet câhile

İbn-i Kemal

(Makam-mevki ile cahile, fazilet gelmez.)

Fotoğraf: Göcek / Muğla



Bir Sanat

TENASÜB

تناسب

Tenasüb kelimesi lügatte “uyum, uygunluk, yakışma, güzel oran” gibi manalara gelir. Aynı manada kullanılan münasip yahut mütenasip kelimeleriyle de aynı köktendir. Bahsimize konu olan tenasüb sanatı ise edebî bir terimdir. Bir edebî terim olarak tenasüb; bir şiirde yahut düz yazıda, birbiriyle yakın alâkası bulunan birden fazla kelimeyi hoş bir terkiple bir arada kullanma sanatıdır.

Kelimeler arasında hem mana hem de lafız yönünden güçlü bir münasebet kuran şair ve yazarlar daha güçlü, daha zarif nesirler, şiirler, metinler inşa ederler.

Tenasüb, alelade bir sanat değildir. Birbiriyle alâkadar olan kelimeleri bir yere toplayınca tenasüb elde edemezsiniz. Tenasübü inşa eden kelimeler birbirine bir hayalin, bir derin mananın, bir edebî lezzetin şevkiyle tutunmalı; sözler arasındaki irtibat, okuyana ve dinleyene güzellik katmalıdır. Pek çok edebî sanat gibi tenasüb de divan şairlerimizin kudretli kalemleriyle derinleşmiş ve özüne ulaşmıştır.

Tenasüb deyince Âgehi’yi anmak gerekir. Asıl adı Mansur Çelebi olan ve Kaptan-ı Derya Piyale Paşa’nın yanında donanma ile seferlere katılan Âgehi’nin meşhur Keşti Kasidesi baştan sona denizcilik ve donanma terimleriyle süslenmiş harika bir nazımdır. Birkaç beyit zikretmek isteriz:



Eger oldunsa mahabbet denizinde mellâh
Pusula şevk gerek, harti gam u derd ü mihen
...
Rüzgârın karışık oldu, hazer eyle, dilâ
Üstüne aldurasın tira mola mayna seren
...
Ey gönül, nice yatarsın bu liman-ı tende
Himmetün lengerin al, mevsimidür, aç yelken

Tenasübü tesis etmek için kelimelere aşina olmak, sözlerin diyarında cvelan etmek gerekir. O ki kelimeler dahi birbiriyle irtibatlıdır. İrtibat, hem söze hem gönle derinlik katan bir özge tenasübdür.

Bir Unvan

ÇELEBİ

چلبی



Osmanlı'da zarif, asil, bilgili, güngörmüş kişilere çelebi denirdi. *Mevlid*'i inşa eden Süleyman Çelebi, *Seyahatname* ile yedi iklim dört bucağı kelime kelime dokuyan Evliya Çelebi, sırtına bağladığı füze ile semaya uruç edip sonra denize inen Lâgarî Hasan Çelebi, aklımıza geliveren misaller. Tabi Kâtib Çelebi'yi de unutmamak lazım.

Peki, zarafet çağının latif sesiyle bize tebessüm eden "çelebi" kelimesi nereden geliyor? Çelebinin "çalab" kökünden geldiği rivayet ediliyor. Çalab, Eski Türkçede "Rab, ilah" manalarına geliyor. Kelimenin Süryanice manası da böyle... Sona gelen i harfi ise nisbet ya'sını temsil ediyor. Çalabî, yani "Hz. Allah'a adanmış, Allah (c.c.) yoluna yolcu" yahut başka bir ifade ile "Allah dostu". Tabii "çalabî" zamanla çelebi hâlini almış.

Çalab sözcüğünü mısralarına bir inci gibi dizen şairlerimizden birisi Yunus Emre. Meselâ:

Gönül Çalab'ın tahtı

Çalab gönüle baktı

İki cihan bedbahtı

Kim gönül yıkar ise

Şeyyad Hamza ise şöyle zikrediyor Çalab kelimesini:

Gele Çalab'dan bir nida, ol nidaya canlar feda

Ey ümmet-i Muhammedâ, ey mihribân-ı Mustafa

Hacı Bayram-ı Velî Hazretleri de şöyle kullanıyor kelimeyi:

Çalabım bir şâr yaratmış iki cihan âresinde

Bakıcak didar görünür, o şârın kenâresinde

Kendisinde bir zarafet, bir ilim, bir hikmetli duruş, bir vakar gördüğünde bunu Cenab-ı Allah'ın lütfuna, izzetine, nimetine bağlamak; kelimeleri bu idrak ile kurup, eşyaya ve insana bu nazar ile bakmak ne güzel. İnsanın nezaketinde Hz. Allah'ın ihsanını bulmak ne güzel.